

Samenwerkend Toezicht Jeugd
Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Nota van Bevindingen Zwolle Aanpak Bemoeizorg Jeugd

Toezichtonderzoek op casusniveau naar de verantwoorde zorg
en ondersteuning van gezinnen met geringe sociale redzaamheid

Utrecht, september 2014

Samenwerkend Toezicht Jeugdzaken is een samenwerking van:

Inspectie voor de Gezondheidszorg

Inspectie van het Onderwijs

Inspectie Jeugdzorg

Inspectie Veiligheid en Justitie

Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Voorwoord

Gemeenten staan vanaf 2015 voor de belangrijke opgave om, samen met andere betrokken organisaties, voor gezinnen met complexe problematiek de zorg en ondersteuning die nodig is te regelen. Het gaat om gezinnen waarin sprake is van langdurige werkloosheid, schulden, huisvestingsproblemen, (geestes)ziekte, verslaving, verstandelijke beperking, opvoedproblemen en huiselijk geweld, in wisselende combinaties en in wisselende intensiteit.

Deze problemen leiden tot grote risico's voor de gezonde en veilige ontwikkeling van de kinderen in die gezinnen, zeker als deze kinderen extra kwetsbaar zijn vanwege een lichte verstandelijke handicap en/of gedragsproblematiek. De dubbele kwetsbaarheid van deze kinderen geeft Samenwerkend Toezicht Jeugd (STJ) aanleiding om, zeker in deze periode van transitie en transformatie, haar toezicht te blijven richten op de groep gezinnen met – chronische – complexe problematiek (gezinnen met geringe sociale redzaamheid).

Tegen deze achtergrond heeft STJ van het najaar 2013 tot en met het voorjaar 2014 in Zwolle toezichtonderzoek gedaan naar de vraag of er in de praktijk verantwoorde zorg en ondersteuning voor deze gezinnen tot stand komt. Hetzelfde onderzoek heeft STJ in Delft, Lelystad en Maastricht uitgevoerd.

Deze nota geeft de gemeente en betrokken organisaties handvatten om de bestaande dan wel, in het licht van de veranderingen die met de decentralisatie van de jeugdzorg gepaard gaan, toekomstige aanpak van deze groep gezinnen met chronische complexe problematiek te verbeteren.

Namens STJ bedank ik iedereen die heeft meegewerkt aan het toezichtonderzoek. Allen die in Zwolle samenwerken in de moeilijke maar, voor de kinderen, zo belangrijke zorg en ondersteuning van gezinnen met geringe sociale redzaamheid, wens ik daarbij veel succes.

Hoogachtend,
namens de samenwerkende jeugdinspecties,

J.K. van Wijngaarden, arts
hoofdinspecteur
Inspectie voor de Gezondheidszorg

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1 Inleiding	5
1.1 Gezinnen met geringe sociale redzaamheid	5
1.2 Bemoeizorg Jeugd	5
1.3 Toezichtonderzoek STJ	5
1.4 Leeswijzer	7
1.5 Verantwoording en vervolg	7
2 Typering van de aanpak Bemoeizorg Jeugd	8
2.1 Gezinnen in de aanpak	8
2.2 Aanmelding	8
2.3 Doel van de aanpak	8
2.4 Regie	9
2.5 Betrokken partijen	9
2.6 Voorgenomen werkwijze binnen de aanpak	9
3 Wat gaat goed?	10
3.1 Eigen kracht en sociaal netwerk	10
3.2 Outreachend maatwerk	11
4 Wat kan beter?	13
4.1 Geen 1G1P1R	13
4.2 Geen aanpak van problemen van alle gezinsleden en alle leefgebieden	14
4.3 Geen inzet van dwang en drang	15
4.4 Beperkte samenwerking	16
4.5 Geen nazorg	17
5 Algemene conclusie en aanbevelingen	18
5.1 Algemene conclusie	18
5.2 Aanbevelingen	18
6 Impressie leerbijeenkomst 3 juni 2014	20
6.1 Op hoofdlijnen eensgezindheid over 'wat gaat er goed, wat kan er beter'	20
6.2 Maar ook visieverschillen	20
6.3 Vervolg	20
Bijlage 1: Beoordeling indicatoren toetsingskader zorg en ondersteuning GGSR	22

1 Inleiding

Deze nota van bevindingen bevat de uitkomsten van het STJ¹-onderzoek naar hoe de zorg en ondersteuning voor gezinnen met geringe sociale redzaamheid (GGSR) in de gemeente Zwolle vanuit de aanpak Bemoeizorg Jeugd in de praktijk uitpakt.

Dit onderzoek naar de praktijk van zorg en ondersteuning aan GGSR maakt deel uit van een groter geheel. In een eerdere fase heeft STJ bij 21 gemeenten het toezichtonderzoek afgerond naar de borging van verantwoorde zorg en ondersteuning aan gezinnen met geringe sociale redzaamheid op beleidsniveau. Op basis van de resultaten op beleidsniveau heeft STJ vier gemeenten (Delft, Lelystad, Maastricht en Zwolle) geselecteerd met veelbelovende aanpakken voor GGSR. Deze aanpakken zijn in de praktijk onderzocht.

Alle informatie over dit onderzoek en de resultaten van het toezichtonderzoek op beleidsniveau staan op www.toezichtggsr.nl

1.1 Gezinnen met geringe sociale redzaamheid

Gezinnen met geringe sociale redzaamheid (GGSR) zijn zelf niet goed in staat om adequate hulp te organiseren voor de problemen waarmee ze worden geconfronteerd. Het gaat om een combinatie van problemen met een complex en hardnekkig karakter, zoals werkloosheid, schulden, (geestes) ziekte en/of verslaving en/of verstandelijke beperking, huisvesting- en opvoedproblemen en huiselijk geweld. Deze gezinnen kennen vaak een historie van hulpverleningstrajecten die niet tot het gewenste resultaat hebben geleid of zijn vastgelopen. Kinderen die in deze gezinnen opgroeien, lopen risico's ten aanzien van een gezonde en veilige ontwikkeling.

1.2 Bemoeizorg Jeugd

De gemeente Zwolle zet de aanpak Bemoeizorg Jeugd in voor een deel van de gezinnen met geringe sociale redzaamheid in de gemeente. Het team Bemoeizorg Jeugd valt organisatorisch onder de GGD en bestaat uit trajectbegeleiders van de GGD IJsselland², De Kern (maatschappelijk werk) en Bureau Jeugdzorg Overijssel.

Naast de aanpak Bemoeizorg Jeugd heeft de gemeente nog een aanpak voor deze doelgroep, te weten Bijzondere Doelgroepen. Over Bijzondere Doelgroepen verschijnt eveneens een nota van bevindingen.

1.3 Toezichtonderzoek STJ

Het onderzoek naar de praktijk van zorg en ondersteuning vanuit de aanpak Bemoeizorg Jeugd heeft als volgt plaatsgevonden. Allereerst heeft STJ een selectie gemaakt van drie gezinnen die aan de STJ-definitie van GGSR voldoen en waarvan de aanpak Bemoeizorg Jeugd recentelijk was afgesloten. Vervolgens hebben STJ-inspecteurs gesproken met het gezin, de betrokken trajectbegeleider vanuit Bemoeizorg Jeugd en drie professionals die bij de aanpak betrokken waren. Ook zijn de registraties die de trajectbegeleiders over deze gezinnen hebben bijgehouden geanalyseerd.

¹ Binnen Samenwerkend Toezicht Jeugd (STJ) is al het rijkstoezicht georganiseerd dat betrekking heeft op (de zorg voor) jongeren en dat gezamenlijk wordt uitgevoerd. In het toezicht op de verantwoorde zorg en ondersteuning voor gezinnen met geringe sociale redzaamheid richt STJ zich op de problemen van en door jongeren en hun ouders. De vijf inspecties die participeren in STJ zijn: de Inspectie voor de Gezondheidszorg, de Inspectie van het Onderwijs, de Inspectie Jeugdzorg, de Inspectie Veiligheid en Justitie en de Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Voor meer informatie over STJ zie www.jeugdinspecties.nl.

² Sinds 1 januari 2014 zijn GGD IJsselland en Icare JGZ beide GGD IJsselland JGZ.

Leidraad bij het onderzoek is het toetsingskader dat STJ heeft ontwikkeld voor de zorg en ondersteuning aan GGSR op casusniveau (zie figuur 1). Aan de basis van het toetsingskader liggen de eisen die de nieuwe Jeugdwet stelt voor de zorg aan en ondersteuning van gezinnen met een complexe problematiek. Waaronder het werken vanuit het principe één gezin, één plan, één regisseur³, het ondersteunen van de eigen kracht en het betrekken van het sociale netwerk van deze gezinnen.

Op basis van het toetsingskader heeft de analyse plaatsgevonden van alle informatie die met het onderzoek rondom de drie gezinnen is opgehaald. Op die manier is de aanpak aan alle indicatoren van het toetsingskader getoetst. Op basis van deze toetsing heeft STJ geanalyseerd wat de belangrijkste thema's zijn om over te rapporteren aan de gemeente Zwolle en haar netwerkpartners. Die thema's zijn opgenomen in hoofdstuk 3 en 4 van deze nota.

Figuur 1 Toetsingskader zorg en ondersteuning aan GGSR op casusniveau

De criteria op casusniveau geven aan wanneer de zorg en ondersteuning voldoende is en gaan over de wijze waarop binnen de aanpak de zorg en ondersteuning aan gezinnen met geringe sociale redzaamheid wordt gevoerd.	
Thema	Criteria casusniveau
Toeleiding	- De aanpak is op tijd in gang gezet
Gezin centraal	- Het gezin is bij elke stap van de aanpak betrokken - De eigen kracht van het gezin wordt benut - Het sociale netwerk van het gezin wordt benut
De aanpak	- De aanpak is samenhangend - De aanpak is vasthoudend
Samenwerking	- Eén regisseur - Benodigde partijen* werken mee aan aanpak - Toereikende informatie
Continue	- De duur van de aanpak is toereikend - De aanpak is flexibel - De aanpak krijgt indien nodig een vervolg

* Denk aan schuldhulpverlening, bewindvoering, sociale zaken gemeente, maatschappelijk werk, (j-)GGZ, instellingen voor gezinsvoogdij & jeugdreclassering (bureau jeugdzorg en landelijk werkende instellingen), AMK, thuiszorg en -begeleiding, politie, gehandicaptenzorg, MEE, jeugd- en opvoedhulporganisaties, jeugdgezondheidszorg, woningbouw, onderwijs, arbeidsintegratie gemeente, huisarts, reclassering, voedselbank, CJG, UWV, leerplicht, jongerenwerk, enz.

³ Bij de aanpak Bemoeizorg Jeugd geldt de trajectbegeleider als de regisseur.

1.4 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 geeft een beknopte beschrijving van de aanpak Bemoeizorg Jeugd. In deze nota gaat STJ in op een aantal thema's, om daarmee maatwerk te bieden en recht te doen aan de onderzochte aanpak. Er is een aantal thema's geselecteerd waarvan STJ vindt dat de aanpak Bemoeizorg Jeugd heel positief werkt. Deze zijn opgenomen in hoofdstuk 3: 'Wat gaat goed?'. In hoofdstuk 4: 'Wat kan beter?' zijn de bevindingen opgenomen over de thema's waarvoor STJ het belangrijk vindt dat de gemeente Zwolle met haar netwerkpartners verbeteringen doorvoert. Waar relevant is in deze hoofdstukken ook een relatie gelegd tussen de bevindingen van STJ op beleidsniveau (Uitkomsten Toezichtonderzoek Zwolle, oktober 2013) en de resultaten van het onderzoek naar de praktijk. Hoofdstuk 3 en hoofdstuk 4 bevatten per thema een korte conclusie. Hoofdstuk 5 geeft vervolgens de algemene conclusie en aanbevelingen weer. Op 3 juni 2014 heeft een leerbijeenkomst plaatsgevonden in Zwolle, waar de bevindingen van STJ zijn gepresenteerd over de aanpakken Bemoeizorg Jeugd en Bijzondere Doelgroepen. Hiernaast is tijdens deze bijeenkomst nagedacht over de wijze waarop verbeteringen kunnen worden gerealiseerd. Een impressie van de leerbijeenkomst voor wat betreft Bemoeizorg Jeugd is opgenomen in hoofdstuk 6.

In de bijlage is per indicator beknopt weergegeven of de aanpak aan de indicatoren van het toetsingskader voldoet. De indicatoren die in de bijlage zijn uitgelicht met een kleur (groen of rood) vormen de centrale thema's van hoofdstuk 3 en hoofdstuk 4.

In de nota zijn teksten uit de interviews gebruikt ter illustratie van de bevindingen van STJ. Waar nodig zijn deze aangepast om de herleidbaarheid naar personen te vermijden. Het betreft dus geen letterlijke citaten.

1.5 Verantwoording en vervolg

STJ realiseert zich dat deze rapportage de stand van zaken in 2013 weergeeft, een jaar waarin het denken over het sociale domein binnen de gemeenten in volle gang was. De gemeente Zwolle was tijdens het STJ-toezichtonderzoek volop bezig om de integrale zorg en ondersteuning aan kinderen en hun ouders verder vorm te geven binnen sociale wijkteams. Bij deze wijkteams kunnen inwoners van Zwolle terecht met vragen over werk en inkomen, schulden, opvoed- en opgroevragen, dagbesteding, hulp in huis of bijvoorbeeld voor begeleiding om hun leven op orde te krijgen.

STJ wil met deze rapportage aandacht vragen voor de groep gezinnen die niet snel uit zichzelf om hulp zullen vragen en die het vanwege hun beperkingen nooit helemaal op eigen kracht, zonder enige vorm van stut of steun, zullen redden. De gemeente Zwolle zal worden gevraagd de verbeterpunten die geconstateerd zijn op te pakken en STJ over een jaar, zomer 2015, te laten weten op welke manier dit is gebeurd en met welke resultaten. STJ zal te zijner tijd daarvoor contact opnemen met de beleidsafdeling van de gemeente Zwolle.

2 Typering van de aanpak Bemoeizorg Jeugd

Bemoeizorg Jeugd is een interventie die is ingevoerd in twaalf gemeenten verspreid over het land. Hoewel globale doelen en werkprocessen in alle gemeenten vergelijkbaar zijn, ontwikkelde elke gemeente een eigen versie van de interventie Bemoeizorg Jeugd. Dit hangt onder meer samen met verschillen in het lokale/regionale zorgaanbod, verschillen in de mate van outreachend werken door andere instellingen (bijvoorbeeld Algemeen Maatschappelijk Werk), in lokale/regionale verwijsmogelijkheden en in afspraken over zorgcoördinatie.⁴ In dit hoofdstuk volgt een beschrijving van hoe de aanpak Bemoeizorg Jeugd er in Zwolle op hoofdlijnen uitziet.

Bemoeizorg Jeugd is in Zwolle ontstaan vanuit de wens iets te organiseren voor zorgmijdende ouders in multiprobleemgezinnen. Het team is bij team VIA (Vangnet, Informatie en Advies) aangesloten vanwege de overlap in aanpak. Het team VIA opereert binnen het domein van de Openbare Geestelijke Gezondheidszorg (OGGZ) in de gemeente Zwolle. Het team VIA bestaat sinds 1998 en heeft eveneens als hoofdtaak het bieden van bemoeizorg.

2.1 Gezinnen in de aanpak

Bemoeizorg Jeugd biedt een vangnetfunctie voor gezinnen met multiproblematiek waarop de criteria 'zorgwekkend' en 'zorgmijdend' van toepassing zijn. De gezinnen bestaan uit minimaal één volwassene en één minderjarig thuiswonend kind. Over het kind of de kinderen bestaan zorgen omtrent de ontwikkeling.

In 2013 kregen ongeveer 75 gezinnen zorg en ondersteuning vanuit de aanpak Bemoeizorg Jeugd.

2.2 Aanmelding

De gemeente Zwolle streeft naar een situatie waarin zo min mogelijk beroep moet worden gedaan op de inzet van Bemoeizorg Jeugd. Het uitgangspunt is dat binnen de jeugdketen problemen en risicofactoren bij kinderen en jeugdigen en hun ouders tijdig worden gesignaleerd en hulp of begeleiding zo snel mogelijk wordt ingezet.

De aanmelding van een gezin bij Bemoeizorg Jeugd kan van een professional komen, maar ook anderen kunnen een gezin voor Bemoeizorg Jeugd aanmelden (bijvoorbeeld familie). Nadat een gezin is aangemeld, neemt het screeningsoverleg van Bemoeizorg Jeugd de beslissing of het betreffende gezin terecht bij Bemoeizorg Jeugd is aangemeld of dat er eerst nog een andere weg bewandeld kan worden.

2.3 Doel van de aanpak

Doel van Bemoeizorg Jeugd is gezinnen te motiveren om hulp te accepteren. De aanpak is in eerste instantie gericht op het met de ouders bereiken van gedeelde zorg over de ontwikkeling van het kind en de omstandigheden waarin het kind opgroeit. Daarna zoekt de trajectbegeleider samen met ouders naar passende (reguliere) hulpverlening.

Uit de evaluatie die het team Bemoeizorg Jeugd in 2008 schreef bleek dat zij een ruimer doel hanteren dan alleen de toeleiding naar zorg: 'Wij kozen als doel van onze inzet: het handhaven of stabiliseren en zo mogelijk verbeteren van de situatie waarin een cliëntstelsel zich bevindt.'

⁴ Rots-de Vries, M.C., Kroesbergen, H.T. & Mathijssen, J.J.P. (2013). Bemoeizorg in de Jeugdgezondheidszorg: een studie naar doelgroep, interventie-methoden en doelrealisatie. Tijdschrift voor gezondheidswetenschappen, 4, 209

2.4 Regie

De uitvoeringsregie over de aanpak Bemoeizorg Jeugd ligt bij de GGD. Ook het team dat de aanpak uitvoert is bij de GGD ondergebracht. Bij de GGD zijn medewerkers vanuit verschillende organisaties gedetacheerd die de rol van trajectbegeleider vervullen.

De rol van de trajectbegeleider is het op gang brengen van de benodigde hulp en ondersteuning. Hij of zij treedt op als 'makelaar' tussen het gezin en formele en informele zorg in de omgeving van het gezin. De trajectbegeleider bemoeit zich niet inhoudelijk met de hulpverleningsplannen, de uitvoering daarvan blijft aan de verschillende professionals.

De doorzettingsmacht voor de trajectbegeleider is niet geregeld. Er bestaat wel een escalatiemogelijkheid, namelijk via het zogenaamde managersoverleg.

2.5 Betrokken partijen

Het team Bemoeizorg Jeugd bestaat uit trajectbegeleiders van De Kern (maatschappelijk werk), Bureau Jeugdzorg Overijssel en GGD IJsselland JGZ. Elk gezin heeft vanuit Bemoeizorg Jeugd één vaste trajectbegeleider. Daarnaast wordt er altijd een tweede trajectbegeleider aangewezen, als back up. Zo nodig kunnen de trajectbegeleiders expertise uit team VIA en andere organisaties benutten door hen mee te nemen naar het gezin.

Met alle partijen die verder nog relevant zijn voor het bieden van zorg en ondersteuning aan de gezinnen, wordt samengewerkt binnen de aanpak (waaronder onderwijs, GGZ, woningbouwcorporaties, schuldhulpverlening). Per gezin verschillen de betrokken professionals en organisaties, dit is afhankelijk van de problematiek van het gezin.

2.6 Voorgenomen werkwijze binnen de aanpak

Alle aanmeldingen voor Bemoeizorg Jeugd worden één keer per week besproken in het meldings- en screeningsoverleg. Hierin zitten in ieder geval Bureau Jeugdzorg (BJZ), De Kern en de GGD IJsselland JGZ. Op afroep kunnen andere organisaties binnen het team VIA worden gevraagd deel te nemen aan het meldings- en screeningsoverleg, zoals Tactus bij verslavingsproblemen. Ook vindt dan een huisbezoek plaats door twee personen uit het screeningsoverleg. Na deze screening wordt bekeken of het gezin in het traject Bemoeizorg Jeugd wordt opgenomen. Het meldings- en screeningsoverleg bepaalt wie de trajectbegeleiding op zich neemt.

De trajectbegeleider brengt de situatie in kaart en helpt in eerste instantie met praktische problemen. Vervolgens bekijkt de trajectbegeleider of er direct reguliere hulp ingezet kan worden of dat hier in het traject met het gezin naartoe kan worden gewerkt. De trajectbegeleider probeert vooral een samenwerkingsrelatie aan te gaan met cliënten op basis van vertrouwen. De begeleiding bestaat uit het samen met de cliënt zoeken naar oplossingen. De trajectbegeleider laat cliënten zelf doen wat ze zelf kunnen, maar kan indien nodig ook zaken overnemen. Dit is niet altijd mogelijk in alle gezinnen. In sommige gezinnen gaat de trajectbegeleider eerst mee naar instanties, ondersteunt hij of zij bij gesprekken en maakt afspraken voordat de gezinsleden het zelf weer kunnen oppakken.

Tijdens de trajectbegeleiding kan hulp of zorg worden ingezet van diverse voorzieningen zoals peuterspeelzaal, speciaal onderwijs, MEE, huisarts, Bureau Jeugdzorg of Algemeen Maatschappelijk Werk.

Afhankelijk van de casus maakt het team Bemoeizorg Jeugd de keuze of er rondom het gezin overleggen worden georganiseerd met alle professionals die betrokken zijn bij één gezin, of dat dit niet nodig is.

3 Wat gaat goed?

3.1 Eigen kracht en sociaal netwerk

Voor het welslagen van de aanpak is het belangrijk dat het gezin zelf actief wordt betrokken bij het in kaart brengen van de problemen, het bepalen van de doelen en de benodigde zorg en ondersteuning voor het gezin. Verder is het van belang dat met het gezin gekeken wordt naar wat de gezinsleden zelf kunnen doen om problemen op te lossen en beheersbaar te maken. Op die manier ontstaat er draagvlak voor de gekozen aanpak bij het gezin en wordt het gezin in zijn eigen kracht gezet. Ook is belangrijk dat wordt nagegaan welke rol het sociale netwerk kan spelen bij het verminderen van de problemen.

Zie voor de gehanteerde criteria en normen het thema 'Gezin centraal' in het toetsingskader.

In de onderzochte casussen gingen de trajectbegeleiders van Bemoeizorg Jeugd met de moeders in gesprek om in beeld te krijgen welke problemen er speelden en welke problemen het meest urgent waren. Vervolgens keek de trajectbegeleider samen met de moeders welke acties zij zelf konden ondernemen en waar de moeders hulp bij nodig hadden van de trajectbegeleiders. STJ heeft gezien dat de trajectbegeleiders er in twee casussen in slaagden om de moeders van de gezinnen in hun eigen kracht te zetten en te motiveren om hulp te aanvaarden. De trajectbegeleiders namen niets over van het gezin als dit niet nodig was.

Moeder: Ik handelde zelf mijn zaken rondom de schulden af, soms was het handig dat de trajectbegeleider mij daarbij hielp. De trajectbegeleider vroeg altijd overal toestemming voor en deed niets achter mijn rug om. De trajectbegeleider hielp met op een rijtje zetten en ik regelde vervolgens alles zelf.

Moeder: Ik kon altijd aangeven wat ik er van vond of wat ik wilde als de hulpverleners met adviezen en ideeën kwamen. Allebei de partijen konden zaken aandragen en ook naar mijn kant van het verhaal werd geluisterd. Het was altijd een wederzijds overleg en gelukkig geen 'ja en amen'-verhaal, waar je als cliënt niets meer te vertellen hebt. Deze werkwijze beviel mij zeer goed, ik voelde me gerespecteerd en er werd goed geluisterd naar wat ik zei.

Verder heeft STJ gezien dat de trajectbegeleiders het sociale netwerk van de gezinnen in kaart brachten. Waar sprake was van een sociaal netwerk zette het gezin dit zelf in om ondersteund te worden bij zaken als het opvangen van de kinderen of het helpen bij een verhuizing. Niet in alle gezinnen bleek het ook mogelijk het sociale netwerk in te zetten voor zorg en ondersteuning aan het gezin, omdat familie uit beeld was en in het sociale netwerk van het gezin vergelijkbare problematiek speelde. De trajectbegeleider van één van de gezinnen heeft moeder ondersteund bij het opbouwen van een positief sociaal netwerk.

Moeder: De trajectbegeleider heeft mij gewezen op verschillende vrijetijdsbestedingen die ik kon bezoeken. Zo ben ik eenmaal bij een knutselochtend geweest, maar dat vond ik in die periode niet bij me passen.

Conclusie

De aanpak Bemoeizorg Jeugd zet gezinnen in hun eigen kracht, door geen zaken over te nemen die gezinsleden zelf kunnen oppakken. Hierdoor ontstaat draagvlak bij de (in eerste instantie zorgmijdende) ouders. Ook is er aandacht voor het in kaart brengen, inzetten en eventueel opbouw van het sociale netwerk.

3.2 Outreachend maatwerk

Met name voor de zorgmijdende doelgroep is het van belang dat er outreachend wordt gewerkt om de gezinnen te bereiken en dat op verschillende manieren (verleiding, maar waar nodig ook dwang en drang, zie 4.2) wordt gewerkt om een gezin te laten meewerken aan de benodigde hulpverlening. Ook belangrijk hierbij is dat de regisseur het vertrouwen heeft van het gezin.

De duur van de aanpak moet zo lang zijn als nodig is om de problemen van een gezin op te lossen of beheersbaar te maken.

Zie voor de gehanteerde criteria en normen de thema's 'De aanpak', 'Samenwerking' en 'Continu' in het toetsingskader.

STJ heeft gezien dat in de onderzochte casussen Bemoeizorg Jeugd lang betrokken bleef bij de gezinnen, gemiddeld ongeveer vier jaar. Dit was ook het geval als de gezinnen inmiddels zorg en ondersteuning hadden geaccepteerd. Doordat er geen vaste periode is benoemd waarbinnen de aanpak moet worden afgesloten, kon de trajectbegeleider flexibel bekijken hoe lang bemoeienis nodig was. Bemoeizorg Jeugd bleef zo lang in het gezin als dit nodig werd geacht. Het team zegt hier in een evaluatie zelf over:

In onze trajectbegeleiding willen we maatwerk leveren. We kunnen hier dus niet zeggen: in onze trajecten doen we altijd dit, maar nooit dat en ze duren altijd zo en zo lang. Maatwerk houdt volgens ons in: uitgaan van de situatie van de cliënt en niet van een model. De verscheidenheid aan cliënten en situaties waarmee we te maken krijgen en de verschillen tussen onszelf als hulpverleners benadrukken het belang van maatwerk nog eens extra.

Het outreachende maatwerk bestond uit frequente huisbezoeken door de trajectbegeleider. De gezinnen geven bovendien aan dat trajectbegeleiders in de praktijk makkelijk te benaderen waren als er tussendoor iets speelde. Zij dachten met het gezin mee en zetten de moeders op het juiste spoor om een oplossing te vinden voor een gerezen probleem, bijvoorbeeld door hen actief te verwijzen naar de benodigde hulp.

Trajectbegeleider: In eerste instantie probeerde ik vooral contact te maken met het gezin en dingen op gang te krijgen. Dit verliep moeizaam. Ik heb het gezin altijd meegenomen naar instanties. Ik liet zien dat er geen intentie was om de kinderen uit huis te plaatsen en probeerde de stap naar vrijwillige hulpverlening kleiner te maken. Ik heb eerst geprobeerd kleine dingen aan te pakken. Verder ging ik vaak mee naar afspraken met instanties. Vanwege een dreigende huissuitzetting heb ik contact opgenomen met de woningbouw. De woningbouw was bereid mee te werken aan een regeling. Ik heb op enig moment alle financiële papieren meegenomen en op kantoor uitgezocht en er vervolgens de sociaal raadslieden bij betrokken.

De moeders zijn door de trajectbegeleiders van Bemoeizorg Jeugd 'verleid' om mee te werken aan de aanpak. Dit blijkt ook uit het bovenstaande voorbeeld, het gezin had direct voordeel van de bemoeienis van de trajectbegeleider, omdat ze in hun huis konden blijven wonen en de financiële problemen werden aangepakt. De moeders zijn te spreken over de wijze waarop de trajectbegeleiders samen met hen zijn opgetrokken bij het oplossen van de problemen. STJ heeft gezien dat de trajectbegeleiders naast de gezinnen blijven staan en met de gezinnen hebben gezocht naar oplossingen, waardoor zij het vertrouwen van de moeders wonden.

Gezinnen laten zich erg positief uit over de betrokkenheid van de trajectbegeleiders:

Moeder: Het was fijn dat de trajectbegeleider kwam. Iemand met een luisterend oor en waar je alles aan kan vertellen, die met je meedenkt en adviezen geeft. De trajectbegeleider heeft mij de weg gewezen naar de instanties die mij konden helpen met de financiën. Ook heeft de trajectbegeleider gezorgd dat ik terecht kon bij de Voedsel- en Kledingbank. Hierdoor heeft de trajectbegeleider de periode die heel moeilijk was, draaglijk kunnen maken en heeft hij mij laten zien waar ik naar toe kon gaan voor het oplossen of aanpakken van mijn problemen.

Moeder: De trajectbegeleider gaf mij vooral tips en praatte met de kinderen. Als er wat geregeld moest worden deed de trajectbegeleider dit. Zo bracht deze bijvoorbeeld dingen mee die ik nodig had en wees de trajectbegeleider mij de weg naar de schuldsanering. Ook bracht de trajectbegeleider bijvoorbeeld wel eens een kerstpakket.

Conclusie

Binnen de aanpak Bemoeizorg Jeugd werken de trajectbegeleiders outreachend, door de gezinnen frequent te bezoeken en de tijd te nemen om het gezin te leren kennen en het vertrouwen op te bouwen. Hiervoor zijn geen vaste termijnen of werkwijzen gesteld, er wordt maatwerk geboden.

4 Wat kan beter?

4.1 Geen 1G1P1R

Het maken van en het werken volgens een gezamenlijk plan per gezin draagt ertoe bij dat er bij het gezin en bij de professionals een volledig beeld bestaat van de problemen die in een gezin spelen. Het gezin, de regisseur en de professionals bepalen binnen het gezinsplan samen het te bewandelen pad. Het is de bedoeling dat in het plan is afgesproken wat het gezin gaat doen, wat de professionals doen en wanneer zij dit doen. Dit draagt ertoe bij dat de hulp en ondersteuning aan een gezin wordt geprioriteerd en in samenhang wordt geboden, zonder dat problemen buiten beeld raken.

Zie voor de gehanteerde criteria en normen het thema 'De aanpak' en 'Samenwerking' in het toetsingskader.

In de onderzochte casussen maakten de trajectbegeleiders bij aanvang van de hulpverlening vanuit Bemoeizorg Jeugd een digitaal dossier aan in het daarvoor bestemde registratiesysteem. Hierin namen de trajectbegeleiders op welke problemen in het gezin speelden. De mate waarin de problemen bij aanvang in kaart zijn gebracht varieerde per gezin.

Ook heeft STJ gezien dat de trajectbegeleider in het dossier (beperkt) doelen opnam voor het gezin. Niet voor alle problemen in het gezin werden doelen benoemd. Trajectbegeleiders noemden geen doelen die samenhangen met de mogelijke oorzaken van de geringe sociale redzaamheid van het gezin, zoals een verstandelijke beperking of psychische problematiek bij ouders.

STJ heeft niet gezien dat de trajectbegeleider gedurende de aanpak actief iets met de probleem-analyse deed of dat de trajectbegeleider teruggreep op de doelen die in het digitale dossier zijn opgenomen. Het is opmerkelijk dat STJ in de dossiers wel heeft teruggezien dat bij aanvang problemen in kaart waren gebracht en doelen waren gesteld, maar dat een trajectbegeleider aangeeft dat het maken van een probleemanalyse en het stellen van doelen geen deel uitmaakt van de aanpak.

Trajectbegeleider: Binnen de aanpak wordt er geen probleemanalyse gemaakt en worden er geen doelen met het gezin vastgesteld. Ik heb geen uitgebreide analyse gemaakt van alle problemen, maar ik ben aan het werk gegaan met de problemen die speelden. Er zijn niet voor alle problemen doelen gesteld. Ik heb voor mezelf wel doelen gesteld voor dit gezin maar het stellen van doelen per probleem is geen onderdeel van de aanpak.

De digitale dossiers zijn gevormd voor en door de trajectbegeleider vanuit Bemoeizorg Jeugd, het zijn geen plannen die voor alle professionals rondom het gezin en voor het gezin zelf beschikbaar waren. Een gezamenlijk plan helpt bij deze gezinnen met complexe en veelheid aan problematiek toewerken naar hetzelfde doel. Indien het plan ontbreekt, is het risico dat de gezamenlijke intentie van de betrokken professionals wegvalt. De professionals rondom de gezinnen gaven aan vanuit hun eigen plan te werken met het gezin.

Professional: Vanuit algemeen maatschappelijk werk is een plan opgesteld omtrent de veiligheid binnen dit gezin. Voor zover ik weet is er geen sprake geweest van een gezamenlijk plan vanuit Bemoeizorg Jeugd.

Professional: Er was op dat moment niet één plan voor dit gezin. Door overleg met een collega die ook bij het gezin was betrokken, bleef ik op de hoogte van de problemen die door mijn organisatie in behandeling waren genomen.

Voor STJ is zichtbaar dat er geen gezinsplan was voor de onderzochte gezinnen, daarnaast ervoeren de overige professionals in het algemeen ook niet dat de trajectbegeleider een coördinerende, regisserende rol ten opzichte van hen had. Bij één onderzochte casus zagen het gezin, de trajectbegeleider en twee van de drie professionals de trajectbegeleider wel als regisseur.

De trajectbegeleiders vanuit Bemoeizorg Jeugd werden door de professionals in de overige twee casussen niet als 'de regisseur' gezien van de zorg en ondersteuning die aan het gezin wordt geboden. De trajectbegeleiders hebben in die casussen de gezinnen vooral doorverwezen naar instanties en geen regie gehouden of gecommuniceerd over de te volgen aanpak. Verder waren zij vooral gesprekspartner voor het gezin.

Professional: Ik was de centrale persoon voor dit gezin. Zo onderhield ik de contacten met school, de GGD en de trajectbegeleider. De trajectbegeleider had een ondersteunende rol voor moeder op het gebied van opvoeden en financiën.

Professional: Ik weet niet of er in die tijd sprake was van 'een regisseur' en of deze rol werd vervuld door de persoon die Bemoeizorg Jeugd inzette en of er wel overleg gaande was rond dit gezin met andere betrokken professionals.

Professional: Er was geen regisseur. Tijdens mijn begeleidingstraject heb ik de verbinding gelegd met de andere hulpverleners. Iedere hulpverlener deed zijn eigen stukje in het overleg met moeder.

De trajectbegeleiders vanuit de aanpak Bemoeizorg Jeugd hebben geen bevoegdheden die doorwerken naar andere professionals (zoals doorzettingsmacht), er is sprake van een vrijwillige samenwerking. Mede door het ontbreken van een gezinsplan met gezamenlijke afspraken voor het gezin en de professionals, is de trajectbegeleider ook onvoldoende gelegitimeerd om de regierol op vrijwillige basis vorm te geven.

Conclusie

Binnen de aanpak Bemoeizorg Jeugd wordt niet volgens het principe 1G1P1R gewerkt. De professionals rondom de gezinnen werken niet met een gezamenlijk plan waarin de doelen op elkaar zijn afgestemd. Voor de professionals en voor het gezin bestaat onduidelijkheid over de vraag wie de regisseur is.

4.2 Geen aanpak van problemen van alle gezinsleden en alle leefgebieden

Het is belangrijk dat de problemen van een gezin in samenhang worden aangepakt en dat de aanpak betrekking heeft op alle gezinsleden en alle leefgebieden.

Zie voor de gehanteerde criteria en normen het thema 'De aanpak' in het toetsingskader.

In paragraaf 3.1 heeft STJ als positief punt benoemd dat Bemoeizorg Jeugd het gezin actief betreft bij het bepalen en het uitvoeren van de aanpak. STJ wil hierbij wel een belangrijke kanttekening plaatsen. STJ heeft gezien dat in alle drie onderzochte casussen alleen de moeders bij de aanpak werden betrokken. Hoewel de trajectbegeleiders hier bij aanvang wel pogingen toe hebben gedaan maakten de vaders geen deel uit van de aanpak. In één van de gezinnen is dit verklaarbaar vanuit de ernstige ziekte (en later het overlijden) van vader. In de andere twee gezinnen was sprake van (psychische) problematiek van vader – hetgeen een belangrijke factor vormde voor de problemen van de gezinnen – maar konden de vaders buiten de aanpak blijven en op die manier zorgmijndend blijven. Een illustratief voorbeeld is een gezin waarvan moeder fulltime werkte en de vader van het gezin voor de kinderen zorgde. Vastgesteld werd dat vader opvoedondersteuning kon gebruiken. Omdat vader medewerking weigerde, werd de opvoedondersteuning aan moeder geboden terwijl zij niet degene was die dit nodig had.

Ook in een ander gezin bleef de vader buiten beeld door niet of nauwelijks deel te nemen aan de gesprekken die de trajectbegeleider met het gezin voerde en door niet mee te werken aan mogelijke oplossingen voor het gezin. Hierdoor kon (een deel van) de onderliggende problematiek in stand blijven.

Professional: Het is mij niet duidelijk waarom er toentertijd niet grondiger is gekeken naar dit gezin: waarom is bijvoorbeeld de vader niet nader onderzocht in verband met afwijkend/zorgmijdend gedrag. Volgens mij heeft er geen kritische analyse van de problemen plaatsgevonden, waardoor de onderliggende oorzaak van de problemen blijven bestaan en de problemen zich blijven herhalen.

Conclusie

De aanpak heeft in de onderzochte casussen geen betrekking op alle gezinsleden. De trajectbegeleiders hebben in deze casussen niet beide ouders betrokken bij het traject vanuit Bemoeizorg Jeugd.

4.3 Geen inzet van dwang en drang

Met name voor de zorgmijdende doelgroep is het van belang dat er op verschillende manieren (verleiding, maar waar nodig ook dwang en drang) wordt gewerkt om een gezin te laten meewerken aan de benodigde hulpverlening.

Zie voor de gehanteerde criteria en normen het thema 'De aanpak' in het toetsingskader.

In hoofdstuk 3 is beschreven dat bij de onderzochte gezinnen vooral gebruik is gemaakt van 'verleiding' als instrument om de gezinnen te laten meewerken. Voor STJ is het de vraag of er binnen de aanpak voldoende wordt doorgepakt naar drang- of zelfs dwangmiddelen wanneer verleiding niet toereikend is om de juiste hulp te bieden aan (de kinderen in) het gezin. Dit sluit aan bij de constatering op beleidsniveau⁵, waarin STJ vaststelde dat de netwerkpartners van mening verschilden over de mate waarin dwang en drang deel uitmaken van de aanpak. Daarbij werd aangegeven dat de aanpak vooral gebaseerd is op vertrouwen winnen, in beeld blijven, creativiteit en vasthoudendheid.

In de onderzochte casussen heeft STJ het toepassen van drang en dwang niet goed teruggezien. Er werden bijvoorbeeld geen voorwaarden aan het gezin gesteld (bijvoorbeeld het accepteren van opvoedingsondersteuning of psychische hulp) voor de hulp die zij kregen bij financiën of huisvesting. Dit is terug te zien bij de gezinnen waarin de vaders buiten beeld konden blijven en niet mee wilden werken aan het traject voor hun gezin of geen hulp voor zichzelf accepteerden. Ook zijn er geen gevolgen verbonden aan het herhaaldelijk afkappen van hulp en ondersteuning door het gezin omdat 'de klik' ontbrak. Professionals rondom de gezinnen gaven aan dat de trajectbegeleiders nauwelijks mogelijkheden hebben om dwang en drang toe te passen:

Professional: Ik heb niet de indruk dat de trajectbegeleider bevoegdheden had om in te grijpen, voor zover de vader dit ooit zou toelaten. Ik ben degene geweest die het gezin het besef bijbracht dat de gemeente vond dat het gezin moest meewerken aan verbeterpunten.

Hierdoor ziet STJ dat de aanpak vooral succesvol was op het moment dat gezinnen direct (financieel of wat betreft huisvesting) voordeel hadden bij de aanpak, maar dat onderliggende problemen of problemen die het gezin zelf liever niet wilden aanpakken onder de oppervlakte bleven.

⁵ Zie: Uitkomsten toezichtonderzoek Zwolle. Toezichtonderzoek op beleidsniveau naar de verantwoorde zorg en ondersteuning van gezinnen met geringe sociale redzaamheid (oktober 2013) www.toezichtggsr.nl.

Een mogelijkheid die de trajectbegeleiders van Bemoeizorg Jeugd wel hebben als het gezin geen hulpverlening accepteert, is het overdragen van een gezin naar het gedwongen kader door een melding te doen bij het AMK. In één van de casussen heeft de trajectbegeleider een kinderschermingsmaatregel tegengehouden terwijl dit in de ogen van ten minste één netwerkpartner wel in het belang van de kinderen zou zijn geweest.

Trajectbegeleider: Er is een AMK-melding gedaan, waar ik geen voorstander van was. Omdat het gezin open stond voor hulpverlening heeft dit niet tot een verzoek om een OTS geleid.

Conclusie

De trajectbegeleiders hanteren in de onderzochte casussen geen drang en dwang om te bevorderen dat ouders hulpverlening toelaten. In de praktijk kunnen gezinsleden zich aan de benodigde hulp onttrekken, bijvoorbeeld door professionals naast de trajectbegeleider de deur te wijzen of door zich geheel te onttrekken aan het traject (in deze casussen: de vaders).

4.4 Beperkte samenwerking

Het is belangrijk dat de partijen die relevant zijn bij de aanpak van de problemen van een gezin ook daadwerkelijk betrokken zijn, dat zij gezamenlijke afspraken maken en zich ook aan deze afspraken houden. Om tot de juiste aanpak te komen is het van belang dat relevante informatie over het gezin zonder belemmeringen kan worden gedeeld.

Zie voor de gehanteerde criteria en normen het thema 'Samenwerking' in het toetsingskader.

Hoewel STJ heeft begrepen dat dit in andere casussen van Bemoeizorg Jeugd wel gebeurt, vond rondom de onderzochte gezinnen geen (periodiek) overleg plaats tussen de professionals rondom de gezinnen. De professionals bleken zich er vaak niet van bewust dat er ook andere hulpverleners rond het gezin aan het werk waren en aan welke doelen zij werkten.

Trajectbegeleider: Tijdens de aanpak was er hulp vanuit verschillende hoeken voor dit gezin zoals: psychiatrische hulp vader, integrale vroeg hulp, een orthopedagogisch centrum, sociale raadslieden en Bureau Jeugdzorg. Ook de politie speelde een rol. Ik zie deze instanties als hulpverleners die ingeschakeld zijn om deelgebieden op te pakken. Er vond geen gezamenlijk overleg plaats tussen deze partijen.

Uit de onderzochte casussen blijkt dat de trajectbegeleiders wel de benodigde professionals inschakelden, maar niet voor afstemming tussen de professionals zorgden en er ook niet altijd in slaagden om op één lijn te komen met de overige professionals. In de praktijk heeft dit bij deze gezinnen geleid tot botsende visies van de professionals en conflicterende beslissingen.

Trajectbegeleider: Het was lastig dat één van de professionals in het gezin inzette op het redden van de relatie tussen de ouders, terwijl ik het beter vond als de relatie werd beëindigd. Op dit punt speelden de verschillende belangen een rol.

Professional: Ik heb meerdere malen aangegeven dat er binnen dit gezin sprake was van een onveilig pedagogisch klimaat en dat het belangrijk was dat Bureau Jeugdzorg betrokken werd. Hier werd niet actief op geanticipeerd.

Professional: Ik was ontevreden over de aanpak vanuit Bemoeizorg Jeugd. Dit omdat mijns inziens inadequate hulp werd verstrekt en de kinderen goede zorg werd onthouden.

Over informatie-uitwisseling tussen de professionals zijn op beleidsniveau afspraken gemaakt tussen de verschillende netwerkpartners. STJ heeft gezien dat in de praktijk slechts beperkt informatie werd uitgewisseld tussen de professionals onderling en met de trajectbegeleiders.

Professional: Het is niet aan mij om informatie rondom het gezin zomaar te delen. Ouders, in dit geval moeder, hebben hier zelf een taak bijvoorbeeld richting school.

Professional: In die periode was het niet bekend wie er eventueel verder betrokken was als hulpverlener bij het gezin, dus het delen van informatie was niet van toepassing. Er was geen sprake van informatie-uitwisseling over dit gezin; ik voerde uit wat nodig was, in samenspraak met de moeder. Er was verder geen partij waarmee informatie werd gedeeld.

Conclusie

Op basis van de onderzochte gezinnen stelt STJ vast dat de afstemming tussen de verschillende professionals rondom een gezin verbetering behoeft. De hulpverleners werken nog naast in plaats van met elkaar. Elke professional bewandelt zijn eigen pad met het gezin of met een individueel gezinslid binnen het gezin, zonder dat er een gezamenlijke koers is uitgezet. De trajectbegeleiders zien zichzelf niet als zorgcoördinatoren.

4.5 Geen nazorg

Ook na het afsluiten van de aanpak is het voor gezinnen met een geringe sociale redzaamheid belangrijk dat de vinger aan de pols wordt gehouden om te voorkomen dat problemen ontstaan of opnieuw escaleren.

Zie voor de gehanteerde criteria en normen het thema 'Continu' in het toetsingskader.

Het valt STJ op dat de trajectbegeleiders in de praktijk moeite hadden om de aanpak af te sluiten en om een gezin over te dragen aan de reguliere hulpverlening. Vanuit de aanpak bestaat ook niet de mogelijkheid voor trajectbegeleiders om een vinger aan de pols te houden na beëindiging van een traject met een gezin.

Voor één gezin heeft een overdracht plaatsgevonden naar maatschappelijk werk. Hiermee ontbrak 'de klik' volgens het gezin, waarna het gezin de weg naar de hulpverlening heeft afgesneden. Bij een ander gezin heeft de trajectbegeleider bij het regelen van nazorg onvoldoende rekening gehouden met de chroniciteit van de problematiek van moeder.

Professional: De hoop was dat moeder in de toekomst beter voor zichzelf kon zorgen. Mijn ervaring is dat dit doel misschien te hoog gegrepen is. Misschien is een reëler doel om te kijken hoe het gezin met minimale ondersteuning zoveel mogelijk zelfredzaam kan zijn.

In het derde gezin is het regelen van nazorg vanuit de aanpak niet noodzakelijk gebleken, omdat de gezinssituatie gedurende de aanpak vanuit Bemoeizorg Jeugd ingrijpend is gewijzigd.

Het initiatief en de keuze om weer hulp te accepteren/aan te vragen ligt bij het gezin. Hierdoor wordt niet voorkomen dat er nieuwe problemen ontstaan. Pas als er zich opnieuw problemen voordoen, komt een gezin weer in beeld.

Conclusie

In Zwolle is er geen passend vervolg op Bemoeizorg Jeugd geregeld. Zorgmijdende gezinnen, die vaak te kampen hebben met chronische problematiek, lopen het risico om opnieuw in de problemen te raken en pas weer in beeld te komen bij escalaties.

5 Algemene conclusie en aanbevelingen

5.1 Algemene conclusie

Het sterke van de aanpak Bemoeizorg Jeugd in Zwolle is dat de trajectbegeleiders erin slagen om het vertrouwen van – voorheen zorgmijdende – gezinnen te winnen en, in elk geval, een ingang vinden voor hulpverlening binnen het gezin. Dat doen zij onder andere door maatwerk te leveren en door een relatie op te bouwen met de gezinnen. De trajectbegeleiders ‘verleiden’ gezinnen om mee te werken, zij verbinden hier een voordeel aan voor het gezin en gaan heel outreachend te werk met huisbezoeken en staan het gezin bij. Als een gezin zelf in staat is om hulp te regelen en zaken op orde te brengen dan wordt dit niet van de gezinsleden overgenomen, gezinnen blijven hiermee in hun eigen kracht.

STJ vindt het zorgelijk dat in de onderzochte casussen niet het gehele gezin wordt betrokken bij de aanpakken. Juist de echte zorgmijders binnen de gezinnen (in dit geval de vaders) blijven ‘buiten schot’. Zij hoeven niet aan hun problemen te werken, terwijl deze wel mede ten grondslag liggen aan de problematiek van het hele gezin. Ook heeft STJ gezien dat een gezin dat wel zegt hulp te accepteren maar dit in werkelijkheid niet doet ‘hiermee weg komt’. De aanpak Bemoeizorg Jeugd kent geen mogelijkheid om in dat soort situaties drang of dwang toe te passen.

Een ander punt is dat er onvoldoende afstemming plaatsvindt tussen de verschillende professionals die betrokken zijn bij een gezin. Afstemming tussen professionals vindt ad hoc plaats, of helemaal niet. Hierdoor kunnen professionals met botsende visies en doelen aan het werk zijn binnen de gezinnen. Dit heeft STJ ook teruggezien in de praktijk. Dit wordt mede veroorzaakt door het ontbreken van een plan voor het gezin en het ontbreken van een regisseur voor de betrokken hulpverleners en het gezin.

Als de aanpak Bemoeizorg Jeugd wordt beëindigd, is niet geregeld dat er vinger aan de pols wordt gehouden bij het gezin. Dit is wel belangrijk om te voorkomen dat deze zorgmijdende gezinnen met vaak chronische problematiek opnieuw in de (ernstige) problemen komen.

De uitdaging ligt er voor de gemeente Lelystad en haar netwerkpartners in om het goede van de aanpak Gezinscoaching te behouden en de verbeterpunten op te pakken. Dit ongeacht de wijze waarop de gemeente Lelystad de zorg en ondersteuning voor gezinnen met een geringe sociale redzaamheid na de transitie van de jeugdzorg uiteindelijk belegt.

5.2 Aanbevelingen

Heroverweeg of er een rol is weggelegd voor dwang en drang in de aanpak – Een punt dat nadere overweging verdient is dat Bemoeizorg Jeugd geen drang of dwangmaatregelen inzet. STJ kan zich voorstellen dat er binnen de aanpak een vorm van drang (‘voor wat hoort wat’) wordt geïntroduceerd binnen de aanpak om waar nodig alle gezinsleden te betrekken. Dit zou ook ondersteunend kunnen werken voor de gezinnen die wel hulp zeggen te accepteren, maar de individuele professionals telkens na een paar sessies de deur wijzen.

Verbeter de afstemming tussen de verschillende professionals – De afstemming tussen de professionals die betrokken zijn bij een gezin hoeft niet noodzakelijk plaats te vinden door periodieke overleggen tussen alle professionals. Andere vormen van afstemming kunnen zijn: het gezamenlijk bepalen van de doelen, het werken volgens een gezinsplan (zie hierna), het regelmatig uitwisselen van de relevante informatie en het in stelling brengen van een regisseur die de voortgang bewaakt en professionals waar nodig aanspreekt als zij afwijken van de gezamenlijk uitgezette koers.

Ga werken volgen 1G1P1R – STJ vindt het essentieel dat de trajectbegeleiders binnen Bemoeizorg Jeugd aandacht besteden aan het opstellen van een gezinsplan dat beschikbaar is voor alle professionals en voor het gezin. In het gezinsplan is duidelijk welke professionals bij het gezin zijn betrokken, aan welke gezamenlijke doelen het gezin en de professionals werken en op welke wijze het gezin met de hulpverleners deze doelen bereikt. Maak het plan dynamisch, zodat de trajectbegeleider er in overleg met het gezin en betrokken professionals doelen aan kan toevoegen en kan aangegeven als een doel bereikt is.

Regel nazorg – STJ verwacht van de gemeente Zwolle en haar netwerkpartners dat zij een vorm van nazorg organiseren voor de gezinnen waarvoor de aanpak Bemoeizorg Jeugd wordt afgesloten. Dit gezien het chronische karakter van de problematiek waar deze gezinnen mee kampen en het risico dat de gezinnen opnieuw zorgmijgend worden.

6 Impressie leerbijeenkomst 3 juni 2014

Op 3 juni 2014 vond een leerbijeenkomst plaats in Zwolle om de bevindingen van de samenwerkende jeugdinspecties, zoals weergegeven in deze nota, te presenteren. STJ heeft de leerbijeenkomst over de aanpak Bemoeizorg Jeugd op verzoek van de gemeente Zwolle gecombineerd met de leerbijeenkomst over de aanpak Bijzondere Doelgroepen.

Bij de bijeenkomst waren beleidsmedewerkers van de gemeente Zwolle aanwezig en managers en professionals van de volgende organisaties: Bureau Jeugdzorg Overijssel, Creating Balance, De Kern maatschappelijke dienstverlening, GGD IJsselland, Politie IJsselland en de William Schrikker Groep.

6.1 Op hoofdlijnen eensgezindheid over 'wat gaat goed, wat kan beter'

Voorafgaand aan de presentatie van de uitkomsten van het onderzoek hebben de deelnemers van de leerbijeenkomst zelf aangegeven wat zij positief vonden aan de aanpak Bemoeizorg Jeugd. De deelnemers noemden punten die op hoofdlijnen overeenkomen met de punten die STJ in hoofdstuk 3 heeft benoemd.

- Het feit dat de trajectbegeleiders erin slagen contact te maken met de gezinnen, door laagdrempelig te zijn, vasthoudend te zijn, te verleiden, gezinnen 'hoeven' niet direct iets en krijgen weer vertrouwen in de hulpverlening (dit komt overeen met 3.1 uit deze nota).
- Bemoeizorg Jeugd werkt buiten de kaders, levert maatwerk (dit komt overeen met 3.2 uit deze nota).
- Het samenwerkingsverband van VIA/Bemoeizorg Jeugd is stabiel, er zijn meerdere expertises in het team waar makkelijk gebruik van te maken is, er is ook makkelijk contact te maken met professionals van andere organisaties (STJ heeft niet zozeer het overkoepelende samenwerkingsverband VIA/Bemoeizorg Jeugd onderzocht, als wel de samenwerking op casusniveau, wat verklaart dat dit punt niet in H3 aan de orde komt).

De volgende maatregelen dragen volgens de deelnemers aan de leerbijeenkomst bij aan een verdere verbetering van de aanpak:

- Het opstellen van een gezamenlijk gezinsplan, wat ook bijdraagt tot een betere samenwerking tussen professionals (dit komt overeen met 4.2 en 4.3 uit deze nota). Tijdens de leerbijeenkomst is toegezegd dat dit punt wordt opgepakt door het managersoverleg van Bemoeizorg Jeugd.
- Het beleggen van de regierol bij de trajectbegeleiders voor de overige professionals die betrokken zijn bij het gezin, wat ook bijdraagt tot een betere samenwerking tussen professionals (dit komt overeen met 4.2 en 4.3 uit deze nota). Tijdens de leerbijeenkomst is toegezegd dat dit punt wordt opgepakt door het managersoverleg van Bemoeizorg Jeugd.
- Het organiseren van nazorg, in de vorm van laagfrequente levensloopbegeleiding (dit komt overeen met 4.4 uit deze nota). Tijdens de bijeenkomst is erkend dat het organiseren van een waakvlam voor de gezinnen die zorg en ondersteuning hebben ontvangen vanuit Bemoeizorg Jeugd gewenst is. Waar deze begeleiding belegd zou moeten worden is niet afgesproken. Mogelijkheden die zijn benoemd zijn bestaande organisaties zoals MEE, Icare en De Kern. Een andere mogelijkheid die is benoemd is het organiseren van een waakvlamconstructie binnen VIA/Bemoeizorg Jeugd. Een derde mogelijkheid die is benoemd is het beleggen van de begeleiding bij de generalisten in de sociale wijkteams. De gemeente Zwolle gaat dit bespreken met de netwerkpartners.

De deelnemers aan de bijeenkomst noemden daarnaast een aantal punten die buiten de aanpak Bemoeizorg Jeugd liggen, namelijk:

- Meer preventie, waardoor de inzet van Bemoeizorg Jeugd in de toekomst minder nodig is.
- Verdieping van de samenwerking met andere aanpakken, waaronder het team Bijzondere Doelgroepen en het Veiligheidshuis, zodat er geen dubbelingen in de regievoering binnen de gemeente Zwolle zijn.

6.2 Maar ook visieverschillen

STJ is positief over de manier waarop de trajectbegeleiders het sociale netwerk van de gezinnen in kaart brengen, waar mogelijk inzetten en eventueel helpen uitbreiden. De deelnemers aan de leerbijeenkomst vinden echter dat de aanpak Bemoeizorg Jeugd hier nog meer aandacht aan zou kunnen besteden.

Verder verschilden de deelnemers aan de leerbijeenkomst onderling van mening over de vraag of drang en dwang een plaats zouden moeten krijgen in de aanpak. Een deel van de aanwezigen benoemde het risico dat toepassing van dwang en drang de zo zorgvuldig opgebouwde relatie met de gezinnen zou kunnen schaden. STJ heeft in andere gemeenten positieve voorbeelden gezien waar het toepassen van drang – met behoud van de relatie met het gezin – positief is voor de effectiviteit van de aanpak.

6.3 Vervolg

Tijdens de bijeenkomst is het vervolg geschetst van het STJ-onderzoek. Na vaststelling van deze nota zal de gemeente Zwolle gevraagd worden de verbeterpunten die geconstateerd zijn op te pakken en STJ over een jaar, zomer 2015, te laten weten op welke manier dit is gebeurd en met welke resultaten.

Bijlage 1: Beoordeling indicatoren toetsingskader zorg en ondersteuning GGSR

Samenwerkend Toezicht Jeugd heeft de aanpak 'Gezinscoaching' getoetst aan de hand van vijf thema's voor verantwoorde zorg en ondersteuning voor gezinnen met een geringe sociale redzaamheid. De vijf thema's zijn:

- **Toeleiding:** de gezinnen worden tijdig bereikt met de aanpak.
- **Gezin centraal:** de aanpak stelt het gezin en zijn sociale netwerk centraal.
- **De aanpak:** de aanpak is planmatig, samenhangend en vasthoudend.
- **Samenwerking:** er moet een regisseur zijn en goede samenwerking van alle partijen rondom het gezin.
- **Continu:** de aanpak is flexibel, de duur toereikend met indien nodig een vervolg.

Deze thema's zijn verder uitgewerkt in criteria en bijbehorende indicatoren. De onderstaande tabel bevat de bevindingen van STJ per indicator uit het toetsingskader, waarmee STJ beoordeelt of op casusniveau de zorg en ondersteuning aan gezinnen met geringe sociale redzaamheid op toereikende wijze wordt uitgevoerd. Per indicator wordt aangegeven of de zorg en ondersteuning vanuit de aanpak daaraan voldoet (✓) dan wel of er een verbeterpunt is (X).

De indicatoren die in deze bijlage zijn uitgelicht met een kleur (groen of rood) vormen de centrale thema's van hoofdstuk 3 en hoofdstuk 4.

Toeleiding		
Criteria	Indicatoren	Bevindingen
De aanpak wordt op tijd in gang gezet	Het gezin valt onder de definitie GGSR	✓ De juiste gezinnen komen in de aanpak. De onderzochte gezinnen kampen met zware, complexe problemen.
	Het gezin wordt aangemeld voor de aanpak	✓ De gezinnen zijn aangemeld voor de aanpak.
	De aanpak start direct na het moment dat het gezin hiervoor is aangemeld	✓ Omdat de dossiers dit niet goed weergeven en de traject-begeleiders zich dit niet precies herinneren, is voor de onderzochte gezinnen niet exact te achterhalen hoeveel tijd er tussen de aanmelding en de start van de aanpak heeft gezeten. Op basis van de wel beschikbare informatie lijkt de aanpak vrij kort na de aanmelding te zijn gestart.

Gezin Centraal		
Criteria	Indicatoren	Bevindingen
Het gezin wordt bij elke stap van de aanpak betrokken	De probleemanalyse is met het gezin gemaakt.	X Niet alle gezinsleden worden betrokken bij het maken van de probleemanalyse, terwijl dit gezien de aard van de problemen in de gezinnen belangrijk zou zijn. Met name is opvallend dat de vaders buiten beeld blijven, maar ook de (oudere) kinderen.
	De doelen zijn met het gezin bepaald	✓ Bij twee gezinnen geldt dat de moeders zelf al doelen hadden gesteld en dat de regisseurs hier goed op hebben aangesloten. Eén gezin bleef zorgmijndend en hiervoor zijn nauwelijks doelen gesteld (dus ook niet met het gezin).
	De aanpak is met het gezin bepaald	✓ Bij twee gezinnen geldt dat de regisseurs de aanpak goed hebben laten aansluiten op de doelen van de moeders. In het derde (zorgmijndende) gezin is niet echt te spreken van een aanpak.
	De evaluatie vindt samen met het gezin plaats	✓ STJ vindt de evaluatie kwalitatief onvoldoende (zie onder Aanpak, gezamenlijke evaluatie). Maar er is terug te zien dat er met het gezin (de moeder) wordt teruggekeken, met name op de rol van de regisseur. Bij deze indicator ligt de nadruk op evaluatie met het gezin en daarom voldoet de aanpak op dit punt.
De eigen kracht van het gezin wordt ondersteund en benut	Met het gezin wordt bekeken welke problemen zij zelf kunnen oplossen	✓ Bij twee gezinnen is duidelijk zichtbaar dat er gekozen is om bepaalde problemen aan het gezin over te laten/zelf de regie te laten houden.
	Het gezin wordt geholpen met problemen die zij (nog) niet zelf kunnen oplossen	✓ De gezinnen worden geholpen met de problemen die zij (nog) niet zelf kunnen oplossen. Een voorbeeld is dat de trajectregisseurs meegaan naar (eerste) afspraken met hulpverleners als dit nodig is.
Het sociale netwerk van het gezin wordt benut	Het sociale netwerk van het gezin is in kaart gebracht	✓ De trajectbegeleiders weten hoe groot of hoe klein het sociale netwerk is en wie er deel van uitmaken.
	Er is bepaald welke personen in het sociale netwerk een rol kunnen spelen bij de aanpak	✓ Trajectbegeleiders hebben bepaald of er een rol was voor het sociale netwerk. Bij twee van de drie gezinnen vond de regisseur dat er geen rol was weggelegd voor het sociale netwerk.
	Als een (positief) sociaal netwerk ontbreekt, maakt het opbouwen hiervan deel uit van de aanpak	✓ In één gezin was er al een goed sociaal netwerk, in het andere gezin heeft de regisseur haar best gedaan om een nieuw sociaal netwerk tot stand te brengen maar dit is niet gelukt.

Aanpak		
Criteria	Indicatoren	Bevindingen
De aanpak is samenhangend	Er is een analyse van de problemen van het gezin en de gezinsleden	<p>✓ Feitelijk is in de registraties die de regisseurs bijhouden terug te zien dat er een probleemanalyse wordt gemaakt bij aanvang, maar in de verdere aanpak wordt hier niet actief iets mee gedaan. Er wordt niet op teruggegrepen.</p> <p>STJ mist wel de diepgang bij de probleemanalyse, er is niet gekeken naar de oorzaken van de geringe sociale redzaamheid van het gezin.</p>
	Er zijn doelen gesteld voor alle problemen	X Zie ook de vorige indicator: Er zijn wel problemen in kaart gebracht, maar slechts beperkt doelen opgesteld (niet voor alle problemen en ook geen sterke doelen).
	Er is een gezamenlijk plan voor het gezin	X Er is een digitaal dossier vanuit Bemoeizorg Jeugd, dit is echter alleen toegankelijk voor de trajectbegeleider. Er is geen (gezamenlijk) plan, geen gezamenlijke koers.
	De aanpak heeft betrekking op de problemen van alle gezinsleden en op alle leefgebieden	X Er vallen gezinsleden buiten de aanpak, er vallen leefgebieden buiten de aanpak. Parallel aan de aanpak lopen vaak nog andere trajecten waarop de trajectbegeleider geen regie voert.
	Er vindt een gezamenlijke evaluatie plaats van de resultaten van de aanpak voor het gezin	X Er is geen evaluatie van de professionals gezamenlijk. Niet alle netwerkpartners waren van elkaar en van de aanpak op de hoogte, dus een gezamenlijke evaluatie was niet mogelijk.
De aanpak is vasthoudend	De netwerkpartners werken outreachend	✓ Bij twee gezinnen was sprake van een moeder die graag aan de aanpak meewerkte, waardoor outreachend werken minder aan de orde was. Wel is zichtbaar dat in het geval van de zorgmijdende ouders outreachend is gewerkt.
	Het gezin wordt niet losgelaten	✓ Gezinnen worden in de aanpak gehouden op basis van verleiding, maar het is de vraag of er tijdig is doorgepaktd naar dwang en drang waar dit nodig is (bij zorgmijdende ouders).

Samenwerking

Criteria	Indicatoren	Bevindingen
Eén regisseur	Er is één centrale persoon voor het gezin die de zorg en ondersteuning aan het gezin op elkaar afstemt (de regisseur)	X Netwerkpartners weten niet dat er een centrale persoon is/zien de persoon vanuit Bemoeizorg Jeugd niet als regisseur.
	De regisseur is bij het gezin betrokken voor de gehele duur van de aanpak.	✓ De regisseurs vanuit Bemoeizorg Jeugd zijn, ook al duurt de aanpak vaak jaren, gedurende de gehele aanpak bij het gezin betrokken.
	De netwerkpartners erkennen de rol van de regisseur	X Netwerkpartners weten niet dat er een centrale persoon is/zien de persoon vanuit Bemoeizorg Jeugd niet als regisseur.
	De regisseur heeft vertrouwen van het gezin	✓ Moeders van twee gezinnen werkten mee aan de acties die de regisseurs voorstelden. De regisseur van het derde gezin heeft het vertrouwen van het gezin gewonnen, onder andere door de OTS tegen te houden die een andere netwerkpartner wel nodig vond.
	De regisseur zorgt ervoor dat eventuele stagnaties in de zorg en ondersteuning worden opgeheven (NB: opschalen)	X Daar waar opschalen/het inzetten van doorzettingsmacht aan de orde zou kunnen zijn geweest is dit in twee casussen niet gebeurd.
Benodigde partijen werken mee aan de aanpak	De partijen die relevant zijn, maken deel uit van de aanpak	X In twee casussen waren niet alle relevante partijen betrokken bij het gezin, maar dit was niet binnen de aanpak. Voor alle casussen geldt dat de relevante partijen geen deel uitmaken van de aanpak. Er is geen sprake van een gezamenlijke aanpak.
	De netwerkpartners houden zich aan de gemaakte afspraken voor het gezin	X Er was geen sprake van gezamenlijke afspraken. Er waren wel afspraken tussen de moeder en de individuele hulpverleners.
Toereikende informatie	De beschikbare informatie over het gezin is toereikend om: <ul style="list-style-type: none"> - Een probleemanalyse te maken - Doelen te bepalen - De aanpak te bepalen 	X De beschikbare informatie is niet bij elkaar gebracht waardoor er geen probleemanalyse is gemaakt, er niet één lijn is uitgezet wat betreft de doelen en de aanpak.
	De beschikbare informatie is toereikend om de problemen in samenhang aan te pakken	– VOLDOET NIET De beschikbare informatie is niet bij elkaar gebracht waardoor er geen probleemanalyse is gemaakt, er niet één lijn is uitgezet wat betreft de doelen en de aanpak.

Continu

Criteria	Indicatoren	Bevindingen
De duur van de aanpak is toereikend	De aanpak loopt door totdat de problemen zijn opgelost of beheersbaar zijn	✓ Er is geen vaste termijn voor de aanpak, deze kan jaren duren. De inzet is door te gaan totdat het gezin en de trajectbegeleider vinden dat de problemen beheersbaar zijn.
De aanpak is flexibel	De regisseur is in staat om de intensiteit van de zorg en de ondersteuning te verminderen of vermeerderen	– VOLDOET NIET De regisseur kan wel verwijzen naar/wijzen op hulp die hij/zij nodig acht, maar kan geen invulling geven aan de intensiteit en de te bereiken doelen. De regisseur heeft hier geen regisserende rol in.
	De regisseur slaagt erin om tijdens de aanpak de benodigde zorg en ondersteuning in te schakelen	– VOLDOET NIET Regisseur heeft beperkte mogelijkheden, omdat: - De professionals hun eigen zorgaanbod bepalen en hier niet op aan te sturen zijn - Regisseur heeft niet alle (oorzaken van) problemen in kaart gebracht en niet in samenhang bekeken
	De inzet van de benodigde zorg en ondersteuning is tijdig	✓ Wachlijsten lijken in de onderzochte casussen geen probleem te zijn geweest.
De aanpak krijgt indien nodig een vervolg	De regisseur bekijkt aan het einde van de aanpak wat nog aan zorg en ondersteuning nodig is en regelt dat op maat	– VOLDOET NIET Geen vinger aan de pols, het initiatief en de keuze ligt bij het gezin om weer hulp te accepteren/aan te vragen. Pas als er zich opnieuw problemen voordoen, komt een gezin weer in beeld.

Meer informatie

Samenwerkend Toezicht Jeugd

Postadres

Samenwerkend Toezicht Jeugd

Postbus 19201

3501 DE Utrecht

info@jeugdinspecties.nl

www.jeugdinspecties.nl